

<www.let.rug.nl/gooskens/project>

Op de Rijksuniversiteit Groningen loopt onder leiding van Charlotte Gooskens het interessante project *Mutual intelligibility of closely related languages in Europe: Linguistic and non-linguistic determinants*. Lees er alles over en doe de test om uit te vinden hoe goed jij talen kunt verstaan die nauw verwant zijn aan je moedertaal: <www.micrela.nl/app>.

<bit.ly/ltm-podcast>

Podcasts, een soort online radioprogramma's, worden steeds populairder. Je kunt ze online beluisteren, zowel op je computer als op je smartphone. Ook voor leraren Nederlands valt er veel boeiend luistervoer te ontdekken. Het tijdschrift *Fons* selecteerde op deze site zijn tien favorieten.

<histrf.ru/lenta-vremeni>

Tussen het vele geronk op de site *История Российской Федерации* (Geschiedenis van de Russische Federatie) is her en der materiaal te vinden dat in de Russische les bruikbaar kan zijn. Een voorbeeld is de interactieve tijdlijn. Aan het begin van de jaartelling worden de belangrijke gebeurtenissen per eeuw van tekst en uitleg voorzien, en vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw gebeurt dat per maand of soms zelfs per dag. Een en ander wordt ondersteund door onder andere beeldmateriaal, krantenknipsels, verwijzingen naar wetteksten, bibliografieën, links naar andere sites, en een enkel online college over het desbetreffende onderwerp. Dezelfde geschiedenis wordt op deze site ook via een interactieve kaart van jaar tot jaar (881–1999) in beeld gebracht: <histrf.ru/interactive-map/index.html>. We zien de tsaren, de grenzen, oorlogen en allerlei andere gebeurtenissen met een lopende tijdlijn in beeld. Zulke kaarten zijn er wel meer op internet te vinden, maar deze is redelijk goed vormgegeven, loopt niet te snel en heeft geen luide achtergrondmuziek.

<bit.ly/ltm-taalradar>

Taalradar is een crowdsourcingplatform. Het is een initiatief van het Instituut voor de Nederlandse Taal (INT) om kennis te verzamelen over het Nederlands door gebruik te maken van het taalgevoel van sprekers van de taal (crowdsourcing). Via dit platform vroeg het INT het publiek eerder naar het gebruik van blends (mixwoorden zoals *preferendum*), nieuwe woorden en taalvariatie. Door deze experimenten kan er beter in kaart worden gebracht hoe de taal in praktijk wordt gebruikt.

<www.mep.netsons.org>

Sinds 2010 maakt de Italiaanse organisatie M.E.P. (Movimento per l'emancipazione della poesia) zich sterk voor meer poëzie op straat. In de loop van de jaren hebben zij al heel veel anonieme gedichten op flyers in het openbaar vervoer, bibliotheken en op gevels van gebouwen verspreid. De groep van dichters heeft echter ook een website waarop hun werk te lezen is. De gedichten zijn veelal kort en betreffen actuele onderwerpen. Zij hebben dan ook als doel de dialoog over deze onderwerpen te openen – wat het goed mogelijk maakt om ze in de Italiaanse les te integreren (bijvoorbeeld als conversatieoefening).

<lessonstream.org>

Lessonstream is een website die wordt beheerd door Jamie Kedie. De site bevat veel intrigerend luistermateriaal (video) met kant-en-klare lesplannen (die in pdf te downloaden zijn). Je kunt zoeken op *learner type* (*adult, business, teens, young learners, CLIL*) of op niveau (A1–C2). Verder kun je zoeken op de beschikbare tijd, doel en type materiaal. Kortom, een gebruiksvriendelijke, overzichtelijke website met veel leuk materiaal. Je kunt je ook abonneren op Jamie's Newsletter, zodat je bericht krijgt wanneer nieuwe lesplannen verschijnen.

<spellingsite.nu>

Bijblijven over spellingkwesties? Via deze site publiceert de Taaladviesdienst van het Genootschap Onze Taal in samenwerking met Prisma naast nieuwsfeiten ook de juiste spelling van zo'n honderduizend woorden. De site is ook gelinkt aan <onzetaal.nl>, waar nog altijd zeer regelmatig TLPST verschijnt, de digitale lesbrief voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Iedere aflevering van TLPST belicht vier actuele taalonderwerpen, inclusief vragen en opdrachten. De onderwerpen die aan de orde komen, vormen een leuke aanvulling op de lessen Nederlands.

<toolsforeducators.com>

Dit is een site met verschillende handige tools voor docenten. Voor ieder vak zit er wel iets bij. Denk hierbij aan bingoaarten met bijvoeglijke naamwoorden of objecten in het klaslokaal. Ook kun je hier een bordspel in elkaar zetten om bepaalde onderwerpen nog te oefenen. Zelfs bij het ontwikkelen van een escaperoom in de klas kan deze site voor leuke toevoegingen zorgen.

Dictionnaire Littré

Deze app is een van de betere woordenboekapplicaties (Frans–Frans) die gratis aangeboden wordt voor Android en iOS. Meer dan 75.000 woorden zijn opgenomen in dit digitale woordenboek. Naast definities en synoniemen worden ook de etymologie en uitspraak gegeven. Een fijn alternatief voor en/of extra optie naast de bekendere Interglot en Google Translate.

<atlasvandenederlandsetaal.com>

Bij de *Atlas van de Nederlandse taal* heeft uitgeverij Lannoo een website gelanceerd waarop naast taalweetjes prikkelende tests staan, die goed als opwarmer in de les kunnen dienen bij taalbeschuwelijke lessen over bijvoorbeeld spelfouten, chattaal of dialecten.

Een doorlopende leerlijn literatuur met tekstervaring in alle fasen

Lezen, beleven, uitwisselen, bespiegelen

In het LTM-artikel *De LitLab Leesclub: Lezen, discussiëren, onderzoeken* (Van der Deijl, Dietz & Stronks, 2019) presenteren Lucas van der Deijl en zijn collega's hun online lesmateriaal voor leesclubs voor vmbo 4 en de bovenbouw van havo en vwo. In dat materiaal willen zij ruimte maken voor een onderzoekende leeshouding naast een herkende leeshouding. Dit onderscheid komt overeen met het verschil tussen een tekstervarende en tekstbestuderende aanpak. Het is duidelijk wat de auteurs uitwerken bij het onderzoekende lezen: 'de vaardigheid om tijdens of na het lezen vragen over de tekst te stellen én beantwoorden in relatie tot de historische, literaire, filosofische of maatschappelijke context'. Naar de tekstervarende aanpak, waarin de leesbelevingen van de lezer centraal staan, wordt in het artikel verwezen met omschrijvingen als de belevende en herkende leesstrategieën. In de praktische uitwerking van de LitLab Leesclub is een tweedeling gemaakt in de vragen die de leerlingen samen moeten bespreken: 'Feest der herkenning?' en 'Stof tot nadenken'. Ik zou tevreden kunnen zijn, als de eerste categorie vragen voldoende recht zou doen aan een brede uitwerking van een lezersgerichte benadering, maar dat is niet het geval. De leesbelevingen van de leerlingen worden in de aanzetten voor een herkende leeswijze te beperkt opgevat.

Saskia Tellegen en Jolanda Frankhuisen (2002) hebben gedetailleerd beschreven hoe allerlei vormen van verbeelding en emotie de persoonlijke beleving van de tekst voor de lezer kunnen bepalen. Herkenning is echter maar

één van de vele vormen van leesbeleving die door hen vastgesteld zijn.

Chambers (1995) wijst in zijn lezersgerichte aanpak onder andere op het belang van het bespreken van onduidelijkheden en moeilijkheden in een verhaal. Dirksen (1995) haalt in zijn onderzoek naar een leerlinggerichte literatuuraanpak David Bleich aan, die naast het belang van de affectieve respons bij het lezen wijst op het belang van een associatieve respons: welke associaties worden door het lezen van de tekst opgeroepen? Kort samengevat gaat het bij het bespreken van leesbelevingen om het bespreken van gevoelens, beelden, gedachten en vragen die tijdens het lezen bij de lezer zijn opgekomen. Dat gaat veel verder dan aandacht schenken aan 'de persoonlijke belevingswereld van leerlingen', zoals Van der Deijl c.s. dat verwoorden.

Als voorbeelden voor de categorie 'Feest der herkenning' zijn in het artikel over de LitLab Leesclubs de volgende vragen bij de roman *Ivanov* van Hanna Bervoets opgenomen: '1. Wat is volgens jou een cruciaal verschil tussen dieren en mensen? 2. Het type onderzoek dat Helena doet is overal ter wereld verboden. Vind je dat terecht, en waarom wel of niet?' Mijn bezwaar tegen deze aanpak is dat dergelijke vragen de leerlingen meteen weghalen uit de verhaalwereld die zij tijdens het lezen binnengetrokken zijn. Cornelissen (2016) wijst terecht op het belang van de verschillende momenten waarop lezers betekenissen over de tekst ontwikkelen. Tijdens het lezen kunnen lezers helemaal opgaan in de

tekstwereld: zij raken vertrouwd met de verhaalpersonen, leven mee met de plot en ontwikkelen – ook op grond van hun persoonlijke ervaring en kennis – interpretaties en verwachtingen. Daarna kan de lezer reflecteren op die leeservaringen en bedenken hoe die tekstwereld overeenkomt met zijn eigen wereld, wat nieuw of anders is en hoe hij elementen daaruit beoordeelt. Aan die verschillende momenten van betekenisgeving moet volgens mij alle ruimte gegeven worden.

Gelukkig is de praktische uitwerking van de talrijke Litlab Leesclubs die tot nu toe ontwikkeld zijn, vaak beter dan de uitwerking van het ontwerp-principe van het 'herkende lezen'. Binnen de beperkingen van deze rubriek kan ik nu de diverse positieve punten niet uitwerken. Wel noem ik nog een ander punt van kritiek.

Van der Deijl c.s. willen toewerken naar een leerlijn voor het literatuuronderwijs. Aan het begin van die leerlijn zien zij het gebruik van korte teksten en het materiaal van <www.pratenoverromanfragmenten.nl>; zij noemen dat het 'instapniveau'. In de volgende fasen van de leerlijn worden de LitLab Leesclubs geplaatst. Met de plaats voor de genoemde website ben ik het maar ten dele eens. In onze werkgroep Praten over Romanfragmenten hebben wij de afgelopen vijf jaar ons materiaal in diverse klassen beproefd, van havo 4 tot en met vwo 6. Vaak viel het op dat het voor leerlingen nog niet zo eenvoudig is om een open, beschouwend gesprek te voeren. Het leren voeren van een open, exploratief gesprek aan de hand van klassikaal gelezen romanfragmenten lijkt mij dan ook een uitstekende voorbereiding op het deelnemen aan leeskringen of leesclubs. Ook is het lezen en bespreken van romanfragmenten een prima start om te bepalen welke romans de leerlingen kunnen lezen voor hun boekenlijst of voor een bespreking in een leesclub. Het

lezen van romanfragmenten is op die manier een intensieve vorm van boekpromotie.

Maar de kern van mijn bezwaar tegen de geschetste leerlijn literatuur is dat de aanpak van <www.pratenoverromanfragmenten.nl> meer inhoudt dan het instapniveau van zo'n leerlijn. In de werkgroep Praten over Romanfragmenten erkennen wij het belang van culturele en literair-historische vorming van de leerling, maar wij pleiten ook voor ruimte binnen het literatuuronderwijs voor een tekstervarende aanpak. Het is van belang dat leerlingen in alle fasen van het literatuuronderwijs ervaren dat zij hun eigen leeservaringen serieus mogen nemen, dat het exploreren van eigen leesbelevingen tot dieper begrip kan leiden. Een onderzoekende houding wordt niet alleen ontwikkeld – zoals de auteurs benadrukken – door vragen over een tekst te stellen in relatie tot de historische, literaire, filosofische of maatschappelijke context. Ook het exploreren van je eigen leesbelevingen en het uitwisselen daarvan met je klasgenoten draagt bij aan een onderzoekende houding van leerlingen. Het voordeel van die aanpak kan zijn dat leerlingen aan de ene kant er vertrouwen in krijgen dat hun individuele leesbelevingen waardevol zijn en aan de andere kant in een open bespreking oog krijgen voor andere perspectieven. ■

Hans Goosen

LITERATUUR

- Chambers, A. (1995.) *Vertel eens: Kinderen, lezen en praten*. Amsterdam: Querido.
- Cornelissen, G. (2016). *Maar als je erover nadenkt... Een jaar literatuuronderwijs in groepen 7 en 8 van de basisschool* (Stichting Lezen Reeks 27). Delft: Eburon.
- Deijl, L. van der, Dietz F., & Stronks E. (2019). De Litlab Leesclub: Lezen, discussiëren, onderzoeken. *Levende Talen Magazine*, 106(6), 4–8.
- Dirksen, J. (1995). *Lezers, literatuur en literatuurlessen: Reader response criticism in de literatuurlessen Nederlands* (Dissertatie). Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Tellegen, S., & Frankhuisen, J. (2002). *Waarom is lezen plezierig?* (Stichting Lezen Reeks 2). Delft: Eburon.

levende talen

Levende Talen Tijdschrift

Over doeltaaldidactiek, een digitale schrijfcursus, meertalig taalonderwijs en taalkundeonderwijs

Heeft een doordachte en verantwoorde doeltaaldidactiek gunstige effecten op het leren van leerlingen in het voortgezet onderwijs, en is zo'n didactiek duurzaam aan te leren door docenten? Met deze vragen opent het vierde nummer van *Levende Talen Tijdschrift* in 2019, dat samen uitkomt met dit nummer van LTM. Om tot antwoorden op de vragen te komen, ontwierpen Sebastiaan Dönszelmann, Anna Kaal, Rick de Graaff en Jos Beishuizen een complete didactiek, gericht op toepassing in de reguliere vreemdetalencontext, en daarnaast een intensief professionaliseringstraject. Deelnemende docenten onderwezen hun leerlingen van 1 havo/vwo een jaar lang met behulp van het programma Doeltaal-Leertaal, waarna de prestaties in kaart werden gebracht en vergeleken met die van controleklassen. Het blijkt dat toepassing van de didactiek positieve invloed heeft op de taalvaardigheid van de leerlingen bij zowel lezen als luisteren, spreken en schrijven.

Klaske Elving en Huub van den Bergh onderzochten welke leeractiviteiten effectief zijn tijdens de schrijfles in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Zij ontwikkelden een digitale schrijfcursus op basis van eerder onderzoek en in samenspraak met ervaren docenten Nederlands. Kenmerken van de cursus waren strategie-instructie, observerend leren en peer-interactie. De lessen werden in twaalf havo 4-klassen uitgeprobeerd door de eigen docent Nederlands. De kwaliteit van leerlingteksten bleek na het volgen van de nieuwe cursus significant meer te zijn verbeterd dan na het volgen van regulier onderwijs.

Meertaligheid is zowel een gegeven als een doel binnen het Nederlandse voortgezet onderwijs. De inventarisatiestudie van Catherine van Beuningen en Daniela Polišenská laat zien hoe talendo-

centen in het voortgezet onderwijs denken en handelen ten aanzien van deze meertaligheid. Uit de gerapporteerde opvattingen concluderen zij dat er op dit vlak nog misvattingen heersen en dat er ruimte is voor meer doelgerichte erkenning en benutting van de meertalige repertoires van leerlingen. De talendocenten in de studie zijn zich ook bewust van deze ontwikkelkansen; de overgrote meerderheid van de ondervraagden geeft bijvoorbeeld aan behoefte te hebben aan handvatten voor talensensibiliserend en/of functioneel meertalig taalonderwijs.

In het onderzoek van Danielle Pronk en Josefien Sweep is aan leerlingen van havo 4 taalkunde aangeboden door dit te integreren in de taalvaardigheidslessen: leerlingen kregen spreek- en schrijflessen aangeboden die gericht waren op taalkundige onderwerpen. Zo kan aan taalkunde een vaste plek in de bovenbouw gegeven worden, zonder dat er ingrijpende veranderingen in het volle programma moeten worden aangebracht. Geïntegreerd taalkundeonderwijs is alleen een goed idee als de leerling minstens zo taalvaardig wordt als bij taalvaardigheidslessen zonder koppeling aan taalkundige onderwerpen. Dit bleek in havo 4 het geval: er waren geen significante verschillen in taalvaardigheid tussen de controlegroep en de geïntegreerde taalkundeconditie. Leerlingen deden in significante mate taalkundekennis op en beoordeelden het onderwijs overwegend positief.

Ton Koet bespreekt het proefschrift van Johanna de Vos: *Naturalistic word learning in a second language*, en Theun Meestringa het proefschrift van Cindy Kuiper: *Promoting tertiary students' writing: A subject-specific genre-based approach*. ■

Helge Bonset

Iedere leerling de juiste aandacht?

FLEX: de ideale mix

Met FLEX benut je de volle kracht van blended leren. Altijd actuele lesstof in boeken die leerlingen mogen houden, gecombineerd met gepersonaliseerde digitale leerondersteuning voor jouw vak met:

Differentiëren in een klas met 30 leerlingen is makkelijker gezegd dan gedaan. Met de gepersonaliseerde digitale leerondersteuning van Noordhoff heb je alle tools in handen om eenvoudig te differentiëren. Zo haal je het beste uit iedere leerling!

- **Unieke adaptieve leerroutes:** de leerstof en opdrachten passen zich automatisch aan op het niveau van de leerling.
- De leerling krijgt directe **inhoudelijke feedback** en studieadvies. Wetenschappelijk bewezen: deze inhoudelijke feedback levert het grootste leerrendement op voor leerlingen!
- **Overzichtelijke resultatenpagina's** geven jou direct inzicht in de prestaties van je leerlingen. Zo kan je efficiënt inspelen op individuele leerbehoeftes en extra ondersteuning bieden waar dit nodig is.

Kortom: succes voor iedere leerling!

Bestel een GRATIS beoordelingspakket via noordhoff.nl/LTM

Brengt je verder

